

**Lad din stemme høres - og hør de andres
Medborgerskabsundervisningen som vi (alligevel) ikke fik**

Kock, Christian Erik J

Published in:
Din stemme tæller

Publication date:
2014

Document version
Tidlig version også kaldet pre-print

Citation for published version (APA):

Kock, C. E. J. (2014). Lad din stemme høres - og hør de andres: Medborgerskabsundervisningen som vi (alligevel) ikke fik. I *Din stemme tæller* (s. 119-135). Hellerup: Modersmål-Selskabet. Modersmål-selskabets årbog, Bind. 2014

Lad din stemme høre – og hør de andres

Medborgerskabsundervisningen som vi (alligevel) ikke fik

I sommeren 2011 - mens et folketingsvalg nærmede sig - kom der en række meldinger fra Det Radikale Venstre om at den danske folkeskole burde give undervisning i *medborgerskab*. Dette emne skulle ind, foreslog man, som et selvstændigt fag i grundskolen fra femte klasse; i de mindre klasser skulle det dog integreres i danskundervisningen. Margrethe Vestager, De Radikales partileder, udtalte: »Meget af debatten om det multikulturelle samfund bliver hurtigt en diskussion om konfrontation mellem folk med forskellige religioner i stedet for en diskussion om, hvordan vi skal fungere i et samfund, hvor alle har en grundlæggende respekt og viden.« Hun mente at et øget fokus på medborgerskab var blevet særlig aktuelt efter terrormassakren i Norge kort forinden: »Det handler ikke om at sætte yderligere grænser mellem folk, men om hvordan vi med meget forskellige tilgange kan blive aktive mennesker der kan diskutere alt muligt, men ikke diskutere at vi alle har lige ret for loven,« sagde hun.

Allerede før 22. juli-massakren i Norge havde Vestager dog i sin grundlovstale 5. juni ved Bovbjerg Fyr været inde på tilsvarende tanker:

når folkeskolen skal opdrage/uddanne til demokrati, så handler det ikke om at hælde sofistikerede ideer om repræsentativt demokrati i hovedet på en flok uciviliserede unger - men om at give plads til at eleverne kan udfolde de demokratiske værdier, som de allerede har, gøre det til en indgroet vane at være tolerant over for andre.

Og Vestager og Marianne Jelved skrev i august i en kronik i Berlingske:

Et menneske kan handle både godt og ondt, og derfor er det samfundets og dermed fællesskabets opgave at have en fælles forståelse af nødvendigheden af opdragelse, uddannelse og almen og demokratisk dannelse af de kommende generationer, som skal lære om medborgerskab, så alle skoleelever sanser og ved, hvad det vil sige at leve i et samfund med frihed og folkestyre.

Der var også andre der gik med tanker om at unge i skolen skal lære mere om demokrati og medborgerskab. I 2010 havde Dansk Ungdoms Fællesråd fået nedsat en "valgretskommission" med deltagelse af 23 toppolitikere, interesseorganisationsfolk og demokrati eksperter - deriblandt f.eks. nuværende topministre som Mette Frederiksen - og Margrethe Vestager. Kommissionen kom i sin

betænkning den 1. december 2011 med hele 28 forslag til tiltag der skulle styrke unges deltagelse i demokratiet.

Et af kommissionens foreslåede tiltag var at gøre forsøg med samfundsfagsundervisning allerede i 6. klasse. Og for at ”styrke det aktive demokratiske deltagelselement i undervisningen” ville man ”sikre en bedre balance imellem det historiefaglige element og det aktive deltagelselement i samfundsfagsundervisningen for derigennem at stimulere en aktiv debat om – og stillingtagen til – større samfundsmæssige spørgsmål.”

I dag, i 2014, er der så gået en skolereform i gang, iværksat af en regering med netop Vestager, Frederiksen og Jørgensen som nøglepersoner. Undervisningsministeriet fået desuden fået omskrevet og forkortet retningslinjerne for grundskolens fag, ”Fælles mål”, og orienteret dem mere mod konkrete ”læringsmål”, forstået som ”færdigheds- og vidensmål”.

Man kunne så tro at undervisning i medborgerskab man kunne så have forestillet sig at samfundsfagsundervisningen var blevet justeret, sådan det aktive deltagelselement var blevet styrket i forhold til det historiefaglige – sådan som valgretskommissionen gerne havde set, og på linje med Vestagers og Jørgensens egne ideer.

Desværre ser det ud til at de fleste af disse tanker er løbet ud i sandet. Hvorfor mon? Blandt andet kan man godt regne med at den måde hvorpå de radikale i 2011 lancerede ideen, hvor den i høj grad var flettet sammen med ideen om tolerance over for borgere fra andre kulturer, var med til at sikre dens forlis. Helt forudsigeligt og forståeligt blev medborgerskabs-undervisningen skudt ned af bl.a. Dansk Folkeparti. Også de øvrige borgerlige var meget forbeholdne ved en undervisning og måske lige frem et fag hvor eleverne tilsyneladende skulle påvirkes til bestemte holdninger om multikulturalisme, tolerance, m.v. Skulle eleverne her lære at det er forkert at mene som f.eks. Venstre Inger Støjberg førte frem i juli 2014 - at Danmark bør favorisere indvandrere fra ’kristne’ lande frem for ’muslimske’?

De radikale misforstod desværre noget centralt i deres udspil dengang. Sagt kort, så skal en medborgerskabsundervisning ikke lære eleverne, hverken at multikulturalisme er rigtig, eller at den er forkert - men derimod at det er legitimt at mene begge dele. Den skal ydermere lære dem at de der vil lade deres stemme høre og fremføre enten denne ene eller den anden holdning, skal være i stand til at komme med argumenter for den - *ordentlige* argumenter. Hvad er ordentlige argumenter så? Det er en lang historie, men det er i hvert ikke det samme som ’ordentlige’ holdninger. Og der er mere - der er mindst lige så vigtigt: Den der vil hæve sin stemme for en holdning, skal lytte til modargumenter og give svar på dem i en fri debat. *Ordentlige* svar. Hvad alle dem angår, der ikke

aktivt deltager i debatten (og det er jo de fleste af os), skal de (vi) lære at høre og forstå argumenterne fra begge sider og veje dem op over for hinanden i forhold til deres kvalitet og vægt. Og afgørelsen om hvad der er den rette holdning, ligger så i øvrigt hos hver enkelt.

Men emnet medborgerskabsundervisning var altså rigtig varmt – i 2011. Hvad grunden så end kan være, så ser det imidlertid ikke længere ud til at vi får sådan en undervisning i medborgerskab - i hvert fald kun i minimal grad.

Det kan vi se ved at gennemgå de nye ”Fælles mål”, der er meldt ud fra Undervisningsministeriet i forsommeren 2014, for de fag hvor begrebet medborgerskab burde høre hjemme - samfundsfag og dansk.

Når man læser de nye ”Fælles mål” for grundskolens samfundsfagsundervisning, finder man *intet* der afspejler tankegangen om at debat og argumentation er centrale dele af demokratiet. Og slet intet om at debatter og argumenter kan have mere eller mindre kvalitet – sådan at de kan opfylde deres funktion i større eller mindre grad. Ord som *argument*, *argumentere*, *argumentation* forekommer ikke i de nye ”Fælles mål”. ”Trinforløbet” for samfundsfag i 8.-9. klasse i ”kompetenceområdet” politik omfatter disse seks ”færdigheds- og vidensområder”:

demokrati

det politiske system, retsstat og rettigheder

politiske partier og ideologier

medier og politik

EU og Danmark

international politik

Ser man nærmere efter, bliver alle disse emner helt overvejende forstået som *vidensområder*; elementer af ”færdighed” - altså kunnen og ikke bare kundskab - er få og små. Den overordnede position som alt dette stiller eleverne i - hvis de virkelig lærer det alt sammen - er som analytiske betragtere, en art små politologer. ”Demokrati fokuserer på demokratiformer og andre styreformer,” hedder det - altså kundskab om hvordan demokrati fungerer og forstås forskelligt afhængigt af tid og sted. Denne kundskab fokuserer ikke på hvordan demokrati er en samfundsform som vi lever med i og kan deltage i. Bemærk at det kaldes en *styreform*. Vi styres på én måde, andre på en anden, og de måder kan vi så analysere og sammenligne. Så lærte vi dét.

”Det politiske system, retsstat og rettigheder fokuserer på det formelle demokrati og de politiske beslutningsprocesser samt sammenhænge mellem demokrati, retsstat og grundlæggende rettigheder,” hedder det videre. Her er der igen fokus på regler og rettigheder som man skal have kendskab om. Hvorfor står der intet om at det politiske system vi har, også er ét der underlægger os borgere visse forventninger om at vi skal *gøre* noget (og dermed har brug for at lære *hvordan* man gør det) - hvorfor handler det tilsyneladende kun om at der er visse regler, og at vi har visse rettigheder?

Man taler jo ellers på det politiske niveau meget om ”sammenhængskraft” i samfundet, om hvad man ”forpligter” sig til ved at være med i det danske samfund - men samfundsfag i grundskolen synes at være lagt op til at altovervejende at fokusere på kendskab om formelle regler og rettigheder.

Om ”Politiske partier og ideologier” står der: ”Eleverne skal stifte bekendtskab med aktuelle politiske debatter.” Men intetsteds står der at man selv skal lære at debattere eller at forholde sig som kritiske forbrugere til de aktuelle debatter som vi er vidner til.

Om ”Medier og politik” står der: ”Eleverne skal opnå en forståelse for, hvordan forskellige aktører kan bruge forskellige medier til at påvirke den politiske dagsorden og beslutninger, samt for hvordan de selv bliver påvirket af medier og mediebrug, og hvordan de kan bruge medier til at få information og selv påvirke politiske processer og beslutninger.” Og under den tværgående overskrift ”IT og medier” finder man noget der synes at pege i den oversete retning: ”IT og mediekompetencer relateres til fire elevpositioner; eleven som kritisk undersøger, eleven som analyserende modtager, eleven som målrettet og kreativ producent og eleven som ansvarlig deltager.” Det hedder videre: ”I samfundsfag betyder det fx at eleven er en kritisk undersøger af faglige kilder, eleven er analyserende modtager af fx politiske budskaber, eleven anvender digitale medier til at kommunikere egne budskaber, og eleven bruge digitale medier til at deltage i en demokratisk debat.”

Men for det første er det mærkeligt at det er medierne - IT og hvad der ellers er af medier - der er i centrum, og altså ikke hvad det er for noget indhold der er brug for i medierne. Man skal lære om medier og om deres rolle i demokratiet, men medier er jo kun -som betegnelsen siger - transportmidler for indhold. Og det indhold man skal putte i medierne for at påvirke processer og beslutninger, skal man åbenbart ikke lære om.

For det andet er rollerne som ”kritisk undersøger” og ”analyserende modtager” i bedste fald flertydige med hensyn til hvor de peger hen. Hvis de fremherskende former for politologi og

politisk journalistik skal være forbilleder, bliver der primært tale om en kritisk undersøgelse og analyse fra et rent iagttagersynspunkt af politikernes og partiernes *strategier*, ikke af deres argumenter; man ser for sig en 9.klasse af små kloner af Qvortrup, Jersild, Mogensen og Kristiansen.

For det tredje er det ærgerligt at skønt man - med et fokus på IT og medier - skal "deltage i en demokratisk debat", står der intet om at man skal lære hvordan man bliver god til dét, og hvordan man laver sådan noget og bedømmer det. Vi har i den grad brug for forestillinger om at visse debatindlæg - og visse debatter - er bedre end andre. Men i samfundsfagsundervisningen risikerer eleverne snarere at gå hjem med forestillinger at debat, dét hører under medier, og medier er noget vi analyserer, og hvis der er endelig en forestilling om at debat er godt, så består den snarest i at *al* debat er godt (uden at det står klart hvad den skal være godt *for*).

Det er som om man i Undervisningsministeriet har besluttet at folkeskolens fag -i hvert fald samfundsfag - drejer sig om viden, viden, viden. Når man gerne vil hævde at man vil styrke fagligheden, er det lettest at gøre hvis man sætter lighedstegn mellem læringsmål og vidensmål. Viden kan man kontrollere med multiple-choice test. Trods erklæringerne om vigtigheden af kompetencer og færdighedsmål, er samfundsfag i grundskolens 8.-9. klasse en opremsning af krævet *viden* om de fire områder politik, økonomi, sociale og kulturelle forhold, og samfundsfaglige metoder. Hvad der står om færdigheder, refererer alene til færdigheder af rent akademisk-metodisk art.

Måske afspejler dette at de der definerer hvad samfundsfag er, ser det som en slags mini-statskundskab. Og den akademiske statskundskab er altovervejende defineret som en metodisk, videnskabelig og frem for alt rent *deskriptiv* disciplin. Den omfatter også emnet demokrati, men den politologiske tilgang til demokrati er at det er en styreform der *foregår* på den og den måde - ikke at det er samfunds- og styreform der *bør* foregå på den og den måde.

Ydermere har den dominerende opfattelse i politologien, importeret især fra USA, længe været at politik vil sige at forskellige samfundsgrupper konkurrerer om at få deres respektive præferencer tilgodeset mest muligt. Hvad politikere angår, konkurrerer de om at få deres magtposition cementeret mest muligt. For begge parter gælder at disse drivende kræfter i det politiske spil ikke lader sig påvirke nævneværdigt af argumenter. For vælgere og politikere er der simpelthen tale om at de ønsker at få deres interesser tilgodeset, og disse interesser lader sig kun overfladisk afficere af debat og argumentation.

En grund til at demokrati som en medborgerlig aktivitet og færdighed stort set ikke er med på læseplanen, kan dog også være den simple at planen bare er for tæt pakket med alt det man ønsker at eleverne skal vide. Før de fælles mål blev forkortet, var det endnu værre - i versionen fra 2009 var alt det eleverne skulle vide om samfundet efter 9. klasse, et så omfattende katalog at man ville være imponeret over at finde al den kundskab hos en cand. scient. pol.

Når alt dette er sagt, skal det til gengæld siges at nogle af de demokratiske færdigheder som medborgerskab indebærer, optræder hist og her i faget dansk. I det 4. "trinforløb" (7.- 9. klasse) skal eleverne under "fremstilling" lære at "udarbejde opinionstekster, fx læserbreve og diskussionsoplæg, og her arbejde med argumenterende fremstillingsformer." Under "kommunikation" lærer de at: "Dialog fokuserer på at kunne argumentere og informere i samtaler, at kunne analysere en samtale og at kunne samtale på en demokratisk måde." Og under "dialog" står der: "Eleverne skal arbejde med at argumentere og informere. Samtidig skal de kunne analysere deres egen og andres kommunikation med henblik på at udvikle kompetence til deltagelse i demokratisk dialog."

Det er alt sammen godt. Man kan så sige at det for det første lægger endnu en ekstra ansvarsbyrde på dansk lærerne - hvis fag i forvejen er proppet til bristepunktet med litteratur, sprog, kommunikation, medier Fagets indhold er vokset og vokset gennem de sidste årtier, efterhånden som flere og flere stofområder er kommet til, alt imens man ikke har ment at nogen af de traditionelle kan smides ud.

Og for det andet: Hvorfor skal demokratisk medborgerskab, forstået som deltagelse i demokratisk dialog- om det så er som "taler" eller som "lytter" - anses for et rent sprogligt, danskfagligt emneområde?

Vi har faktisk her i landet en tradition for at mene at argumenterende samtale er kernen i demokratiet, og ikke bare et sprogligt delemne. Demokrati er ikke kun stemmeret og at flertallet kan bestemme. Ved siden af at afgive sin stemme med lange mellemrum vil en borgers deltagelse i demokratiet nemlig frem for alt bestå i at borgeren forholder sig til *debat*. Det kan ske ved at man deltager direkte i den og selv opløfter sin stemme. Men for langt de fleste borgere vil det, selv i denne tid med sociale medier der står åbne for alle, bestå i at *høre* og *læse* debat. Enten i form af egentlige diskussioner mellem debattører eller i form af enkeltstående indlæg i en længere udveksling.

Kort sagt, debat er en central del af demokratiet.

Teologen og højskolemanden Hal Koch skrev i august 1945 en kronik i en debat om demokrati der var opstået efter besættelsens afslutning. Det var en diskussion som bl.a. resulterede i hans ofte optrykte bog *Hvad er demokrati?* I kronikken argumenterede han, ligesom i bogen, netop for at debat er kernen i demokratiet. Han skrev:

Naar to, tre eller flere - muligvis et helt Folk - skal træffe en Afgørelse om Fremtiden eller fastlægge Love for deres indbyrdes Samkvem, kan man være nogenlunde sikker paa, at der vil opstaa Uenighed. Mennesker er forskellige, lever under forskellige Kaar, har forskellige Interesser; derfor vil de ogsaa dømme forskelligt og have forskellige Ønsker. Der opstaa saaledes Konflikter, store og smaa imellem hinanden. Afgørelsen skal imidlertid træffes, og Loven skal fastlægges; derfor maa man finde en Løsning paa Konflikten: I det store og hele findes der kun to Veje til at finde denne Løsning: 1) man kan slaas sig til Rette, hvilket vil sige, at det bliver den stærkestes Vilje, som raader; saaledes gaar det til i Junglen; ofte er det imidlertid vanskeligt at se nogen væsentlig Forskel paa Menneskers og Jungledyrs Optræden. 2) man kan tale sig til Rette, hvilket vil sige, at man gennem en "Sam"tale mellem de stridende Parter søger at faa Sagen alsidig belyst, og at de samtalende Parter virkelig bestræber sig for - det maa ikke glemmes - gennem Samtalen at naa til en rigtigere og rimeligere Forstaaelse af Konfliktens Problem. Dette er Demokrati. Det er Samtalen (Dialogen) og den gensidige Forstaaelsen og Respekt, som er Demokratiets Væsen. Hvis dette glipper, vil man uvægerlig falde tilbage til Magtkampen.¹

Hal Koch gør gældende at hvis man alene vil definere demokrati ud fra der foregår afstemninger, hvor flertallet får sin vilje, kan man meget let glide over i rent flertalsdiktatur. Han gav erfaringer fra et selvoplevet menighedsråd som eksempel – man kan se det for sig. Kun hvis der er samtale hvor de uenige parter lytter til hinandens argumenter og forholder sig til dem, kan den glidning undgås. ”Det udemokratiske er den ufrugtbare Debat, hvor ingen har Øre og Sind aabent for Modpartens Argumenter. Hvis Afgørelsen er truffet paa Forhaand og Modpartens Synspunkter aldrig bliver En et Problem, er Forhandlingen virkelig blevet til tom "Ordsqualder" og "parlamentarisk Kævl",” skriver Hal Koch videre.

Altså, det centrale i demokrati er den debatterende samtale, hvor de uenige fremfører egne argumenter, lytter til de andres argumenter og besvarer dem.

¹ Citeret efter <http://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/hal-koch-ordet-eller-svaerdet-1945/>.

Det betyder ikke at man skal regne med at blive enige. Hal Kochs demokratitanker handler ikke om et ”konsensus”-demokrati, hvor man fromt regner med at nå til fælles holdninger om alt - sådan som en del tænkere i det sidste par årtier har forestillet sig at demokratiet kunne være, især under inspiration af den tidlige Habermas. Hal Kochs demokratibegreb handler heller ikke om at man altid kan eller skal indgå kompromis. Afstemningen, hvor et flertal får sin vilje, kommer i reglen til sidst - og sådan må det være. Bemærk altså at samtals funktion ifølge Koch ikke er hverken konsensus eller kompromis, men derimod ”at man gennem en ”Sam”tale mellem de stridende Parter søger at faa Sagen alsidig belyst, og at de samtalende Parter virkelig bestræber sig for - det maa ikke glemmes - gennem Samtalen at naa til en rigtigere og rimeligere Forstaaelse af Konfliktens Problem.”

Han forklarer også kort og klart *hvorfor* man ikke skal regne med kompromis eller konsensus: ”Mennesker er forskellige, lever under forskellige Kaar, har forskellige Interesser; derfor vil de ogsaa dømme forskelligt og have forskellige Ønsker.”

Så enkelt er det. Det centrale er selve samtalen med debat og argumenter, der sikrer den bedst mulige forståelse af problemerne.

Derfor er det at unge der skal lære om demokrati, har brug for at lære om debat og argumentation. Måske får de lyst og lejlighed til selv at indgå i en debat med argumenter og svar på modargumenter. Men i hvert fald får de brug for at lytte til debat de hører - både i den offentlige sfære (gennem medierne) og i deres daglige liv, i vore dage måske på de sociale medier meget af tiden. I alle tilfælde får de brug for at kunne bedømme om den debat hører, giver noget de kan bruge. Indeholder den overhovedet argumenter - eller bliver man spist af med marketing-agtige virkemidler der skal skaffe tilslutning uden at der er argumenter? Bærer den præg af at der bliver lyttet til den anden part? Bliver modparters argumenter besvaret og imødegået hvis det er muligt, og ellers taget med i betragtning? Sker dét, kan den borger der bare lytter til debatten, tage den til sig og bruge den til noget - nemlig til selv at danne sig en mening. Sker det ikke, er der grund til at være kritisk og på vagt over for den politiker eller debattør der på den måde vil snyde på vægten.

Samtale. Debat. Argumenter.

Faktisk lagde valgrets Kommissionens betænkning fra 2011 - med bl.a. Margrethe Vestager og Mette Frederiksen som medforfattere - også et klart eftertryk på disse ting. Dens anledning var jo ikke mindst bekymring om unge menneskers svigtende interesse for det formelle demokrati. Om unges demokratiske engagement skrev Kommissionen bl.a.:

Medier, partier og politikere har også en opgave i at få unge inkluderet i den politiske debat og i at fremstille den politiske proces mindre kompliceret. Medierne bør sætte større fokus på den politiske substans og i mindre grad fokusere på den politiske kamp med vindere og tabere. ... Demokratiet eksisterer kun så længe, at der findes medborgere, som vil diskutere og debattere den fremtidige udvikling af samfundet. ... Demokrati er den fortsatte dialog og samtale, som udspiller sig i mødet mellem borgerne i civilsamfundet. Det er igennem afprøvningen af synspunkter og argumenter, at det politiske udvikles.

Og med hensyn til forholdet mellem demokrati-viden og demokrati-færdighed skrev man:

den demokratiske formning har to ben: Det ene er kundskab, og det andet er evnen til at danne egne meninger og argumentere for dem, hvor man i diskussionen med andre får testet sine argumenter og bliver formet i en demokratisk kultur.

Valgretscommissionen var ikke alene og ikke de første som havde tanker om en mere systematisk undervisning i demokratisk kultur og medborgerskab. I Storbritannien nedsatte Blair-regeringen i 1997 en kommission under ledelse af samfundsforskeren Bernard Crick, der i 1998 fremlagde med en rapport med titlen *Education for citizenship and the teaching of democracy in schools*. Den blev grundlag for den undervisning i "Citizenship" som siden 2002 har været en obligatorisk del af det engelske "national curriculum". En af rapportens programmatiskke udsagn lyder:

We aim at no less than a change in the political culture of this country both nationally and locally: for people to think of themselves as active citizens, willing, able and equipped to have an influence in public life and with the critical capacities to weigh evidence before speaking and acting.

I sine anbefalinger betoner rapporten i lige grad færdigheder ("skills and aptitudes") og viden ("knowledge and understanding"). Blandt de færdigheder som medborgerskabs-undervisningen skal formidle, er disse:

ability to make a reasoned argument both verbally and in writing
ability to co-operate and work effectively with others

ability to consider and appreciate the experience and perspective of others
ability to tolerate other view points
ability to develop a problem-solving approach
ability to use modern media and technology critically to gather information
a critical approach to evidence put before one and ability to look for fresh evidence
ability to recognise forms of manipulation and persuasion
ability to identify, respond to and influence social, moral and political challenges and situations

Den interesse der i de sidste mange år har samlet sig om faget retorik, udspringer antagelig i høj grad af en interesse hos unge mennesker for en bedre demokratisk kultur og ønsket om en uddannelse der netop rummer nogle af disse ting. Retorik har siden sin opståen i 400-tallet f.K. været en medborgerskabsuddannelse, ikke blot en anden slags filosofi eller tekstvidenskab.

Det er også budskabet i en tankevækkende, programmatisk artikel af en ledende skikkelse i det amerikanske retorikmiljø, professor Gerard Hauser. I USA er retorik et stort universitetsemne, med hundredevis af stillinger, faste kurser, konferencer og en strøm af publikationer i bøger og tidsskrifter. Hauser skrev i artiklen "Teaching rhetoric: Or why rhetoric isn't just another kind of philosophy or literary criticism": "The ancient Athenian roots of rhetoric instruction stressed *paideia*. The teacher's efforts were focused on "capacitating" the individual student to lead the life of an active and responsible citizen." Og han fastslog om retorikkens rolle i uddannelsen af medborgere ("civic education"):

That role is not just in the public performance of political discourse but in the education of young minds that prepares them to perform their citizenship. Free societies require rhetorically competent citizens. Without rhetorical competence, citizens are disabled in the public arenas of citizen exchange—the marketplace, the representative assembly, the court, and public institutions—and democracy turns into a ruse disguising the reality of oligarchic power.²

Hvis ikke unge mennesker i stigende grad skal opleve det formelle demokrati som et rent trick der maskerer den virkelige, oligarkiske magt, så er der brug for sådan en undervisning. En undervisning hvor unge mennesker ikke blot lærer at gøre deres egen stemme gældende på en måde der fortjener at blive hørt, men også at lytte til andres.

² *Rhetoric Society Quarterly*, 34:3, 2009, 39-53